

פרשת זכור התשפ"ד

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. שמות פרק יז פסוק ו - טז (פרשת בשלח)

(ו) הנני עמד לפניך שם עלי-הצור **בחרב** והפית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש כן משה לעיני זקני ישראל: (ז) ויקרא שם המקום מטה ומריבה על-ריבו בני ישראל ועל נסתם אתה' לאמר ה' קרבנו בקרבנו אס-אין: פ (ח) ויבא עמלק וילחם עם-ישראל ברפידם: (ט) ויאמר משה אל-יהושע בחר-לנו אנשים וצא הלחם בעמלק **מחר** אנכי נצב על-ראש הגבעה ומטה האלקים בידי: (י) ויעש יהושע כאשר אמר-לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: (יא) והיה כאשר גרים משה ידו וגבר ישראל וכאשר גים ידו וגבר עמלק: (יב) וידי משה כבדים ויקחו-אבן וישומו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידי משה אחל ומנה אהד ויהי ידיו אמונה עד-בא השמש: (יג) ויחלש יהושע את-עמלק ואת-עמו לפי-חורב: פ (יד) ויאמר ה' אל-משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי-מחה אמתה את-זכר עמלק מתחת השמים: (טו) ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי: (טז) ויאמר כי-יד על-כס יה' מלחמה לה' בעמלק מחר יד: פ קי"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן, סנא"ה סימן

2. מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (אפשטיין-מלמד) שמות פרק יז פסוק ט (פרשת בשלח)

מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בידי מחר נהיה מעותדין ועומדין על ראש הגבעה ומטה שאמר הקדוש ברוך הוא תהא בידך תהא בידי לעולם כך דברי ר' יהושע ור' אלעזר המודעי אומ' מחר נגזור תענית ונהא מעותדין ועומדין על <מעשה אבות> ראש אלו מעשה אבות הגבעה אלו מעשה אמהות... איסי בן יהודה אומר חמשה דברים יש שאין להם בתורה הכרע... מחר אנכי נצב על-ראש הגבעה או צא הלחם בעמלק מחר... אלו חמשה דברים יש בתורה שאין להם הכרע.

3. ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח ב פרשה ה

... אמרה לו אסתר אם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי יבא המלך והמן היום אל המשתה וגו'. מה ראתה אסתר לומר ומחר אעשה כדבר המלך, אלא שכל זרעו של עמלק למודים הם ליפול במחר, וכן הוא אומר מחר אנכי נצב על ראש הגבעה (שמות יז ט), וכן בשאול כעת מחר אשלח לך איש וגו' (ש"א = שמואל א' = ט טז), וזו כאן ומחר אעשה כדבר המלך, מחר הוא שאעשה כדבר המלך, ויש אומרים שלא היתה שומעת לו, ואותה שעה אמרה לו אני עושה למחר קולווסין של מלך, לכך נאמר ומחר אעשה כדבר המלך.

4. אסתר פרק ה

(ח) אס-מציאתי חן בעיני המלך ואם-על-המלך טוב לתת את-שאלתי ולעשות את-בקשתי יבוא המלך והמן אל-המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך: (יד) ותאמר לו ורש אשתו וכל-אהביו יעשו-עץ גבה חמשים אמה ובבקר אמר למלך ויתלו את-מרדכי עליו ובא-עם-המלך אל-המשתה שמש וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ: פ

5. אסתר פרק ט פסוק יב - יג

(יב) ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש ואת עצרת בני-המן בשאר מדינות המלך מה עשו ומה-שאלתך ויגתן לך ומה-בקשתך עוד ותעש: (יג) ותאמר אסתר אם-על-המלך טוב יגתן גם-מחר ליהודים אשר בשושן לעשות פגת היום ואת עצרת בני-המן יתלו על-העץ:

6. אסתר פרק ו פסוק יב - יד

(יב) וישב מרדכי אל-שער המלך והמן נדתה אל-ביתו אבל ונפוי ראש: (יג) ויספר המן לורש אשתו וכל-אהביו את פל-אשר קרהו ויאמרו לו חכמיו ונרש אשתו אם מגרע היהודים מרדכי אשר החלות

לְנַפֵּל לְפָנָיו לֹא-תוֹכַל לֹא כִּי-נִפֹּל תִּפֹּל לְפָנָיו: (יד) עוֹדֵם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיִּבְהַלּוּ לְהִבְיֵא אֶת-הַמֶּן אֶל-הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר-עָשְׂתָה אֶסְתֵּר:

7. שפתי כהן על שמות פרק יז פסוק טו

מחר, רחם עליהם הקב"ה. דבר אחר אברהם בגימטריא, שעמדה להם זכותו של אברהם:

8. שפתי כהן על שמות פרק לב פסוק ה

עוד וירא אהרן, ראה שהוא גועה ופחד שלא יטעו ישראל אחריו לומר שיש בו חיות, לזה ויבן מזבח לפניו, רמז להם שאין בו חיות, וזהו מזבח נוטריקון מדבר זה בלתי חיות, ושתקו, ואמר לו שיבין מי שנזבח קודם והוא השור שהקריב אדם הראשון וקידש בו שם שמים ואתה מחללו, בן יכבד אב שהשור אב העגל, ואותו שור קרן אחת היתה לו במצחו להורות אחזות שהוא אחד ברוך הוא, ואתה מפר בריתו, שכן מזבח נוטריקון מפר זה ברית חוק, לזה ויקרא אהרן ויאמר, כמו ויקרא שם אברם בשם ה' (בראשית י"ג, ד') כן קרא כאן אהרן חג לה' ולא לעגל, חג גימטריא י"א, ראשי תיבות ה' אחד. מחר, אמר להם מחר תראו שיש מכם שיפול עליהם החרם ברמ"ח איבריהם שנאמר ויגוף ה' את העם, ויש אחרים שירחם עליהם זהו מחר, חרם, רחם, רמ"ח, ואהרן כדי לדחות שלא יעבדוהו היום דחה אותם ואמר להם חג לה' מחר, אמר להם אתם מבקשים מנהיג, מחר הוא חג, המנהיג הוא לנסיעה לחנייה להראות לכם הדרך, מחר הוא חג לא נסיעה ולא חנייה, ורמז להם שחטאו חטא גדול ובה' בגדו, שכן חג לקח אותיות שלפניו ושל אחריו יעלה וח"ט בג"ד, כלומר זה חטא ובגד:

9. כתר יונתן שמות פרק יז (פרשת בשלח)

(ט) ויאמר משה ליהושע בחר לנו אנשים גיבורים וחזקים במצוות ומנצחי מלחמה וצא מתחת ענני הכבוד וערוך מערך מלחמה לנגד מחנות עמלק מחר אני עומד בצום ניצב בזכות אבות ראשי העם וזכות האימהות שמשולות לגבעות ומטה שנעשו בו ניסים מן לפני יי בידי... (יב) וידי משה היו כבדים מן בעבור שערכב מלחמה למחר ולא הזדרז ביום ההוא לגאולתם של ישראל ולא היה יכול לזקפם [להרימם] בתפילה ומן שהיה רוצה לענות נפשו לקחו אבן וישמו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תומכים לידיו מכאן אחד ומכאן אחד והיו ידיו פרושות באמונה בתפילה ובצום עד שקיעת השמש:

10. בראשית פרק כה פסוק כב - כג (פרשת תולדות)

(כב) וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקַרְפָּה וַתֹּאמֶר אִם-כֹּן לָמָּה זֶה אֲנִי וַתִּלְךָ לְדַרְשׁ אֶת-ה': (כג) וַיֹּאמֶר ה' לֵךְ שְׁגִי גוֹיִם בְּבִטְנְךָ וּשְׁגִי לְאֹמִים מִמֶּעֵיךָ יִפְרְדוּ וְלֹאֵם מִלֵּאֵם יֵאָמֵץ וְכִב יַעֲבֹד צָעִיר:

11. מזרש אגדה (בובר) בראשית פרק כה פסוק כו (פרשת תולדות)

[כז] ואחרי כן יצא אחיו. אחר שימלוך עשו ימלוך יעקב, וכמה דהוא אמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו' (עובדי' א כא): וידו אחזת בעקב עשו. שבקש לקרוע רחם אמו שלא יצא יעקב משם, ואחז יעקב בעקיבו שיצא אחריו, אבל רחם אמו השחית שלא נתעברה עוד:

12. בראשית פרק כה פסוק כט - לד (פרשת תולדות)

(כט) נִיזַד יַעֲקֹב נָגִיד וַיָּבֵא עֲשׂו מִן-הַשְּׂדֵה וְהוּא עֵיף: (ל) וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֶל-יַעֲקֹב הַלְעִיטְנִי נָא מִן-הָאֵדָם הָאֵדָם הִזֶּה כִּי עֵיף אֲנִי עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אֵדָם: (לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכֶּרֶה כִּיֹּם אֶת-בְּכֹרְתֶךָ לִי: (לב) וַיֹּאמֶר עֲשׂו הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וְלָמָּה-זֶה לִי בְּכֹרֶה: (לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׂבֻעָה לִי כִּיֹּם וַיִּשְׂבַּע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת-בְּכֹרְתוֹ לְיַעֲקֹב: (לד) וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֲשׂו לָחֶם וַנִּזְיַד עַד-שִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֵּי וַיִּקֶּם וַיִּלְךָ וַיָּבֵא עֲשׂו אֶת-הַבְּכֹרָה:

13. רמב"ן בראשית פרק כה (פרשת חיי שרה)

ומה תועיל לו הבכורה. ואמר ויאכל וישת ויקם וילך ויבז - כי אחר שאכל ושתה חזר השדה אל צידו, וזו סיבת בזוי הבכורה, כי אין חפץ בכסילים רק שיאכלו וישתו ויעשו חפצם בעתם, ולא יחושו ליום מחר:

14. בראשית פרק לב (פרשת וישלח)

(ז) וישבו המלאכים אל-יעקב לאמר באנו אל-אחיך אל-עשו וגם הלך לקראתך וארבע-מאות איש עמו:... (כג) ויקם בליילה הוא וילך את-שתי נשיו ואת-שתי שפחתיו ואת-אתד עשר זלגיו ויעבר את מעבר יבק: ... (לב) ויזרח-לו השמש כאשר עבר את-פנואל והוא צלע על-ירכו:

15. בראשית פרק לג פסוק ד (פרשת וישלח)

(ד) וירץ עשו לקראתו ויסקהו ויפל על-צווארו וישקהו ויבקו:

16. רש"י בראשית פרק לג פסוק ד (פרשת וישלח)

(ד) ויחבקהו - נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו: וישקהו - נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי (בהעלותך ט), יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו. אמר ר' שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו:

17. בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת וישב פרשה פה

(ל) [ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני] כמה ידות כתוב כאן, ר' יודן ור' חונא ר' יודן אמר ארבע כנגד ארבעה חרמים שעתיד לפשוט את ידו בהם חרם עמלק וחרם סיחון ועוג וחרם יריחו וחרם כנענים, ר' חונה א' כנגד ארבעה דברים שעתיד ליטול מן החרם הה"ד וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף ולשון זהב אחד (יהושע ז כא), ר' חננא בר יצחק אמר פורפירה בבליא, ומה בבל עבדה הכא, אלא כל מלך שלא היה לו שלטון בארץ ישראל הוא אומר אין מלכותו שוה כלום ומלך בבל אנטיקיסר שלו היה יושב ביריחו והיה זה משלח לזה כותבות וזה לזה דוריות.

18. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה יח

כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין לבטל לימות המשיח חוץ ממגלת אסתר הרי היא קימת פתמשה חמשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטליו לעולם, ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר [ישעיהו ס"ה] כי נשכחו הצרות הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני, ימי הפורים לא יבטלו שנאמר [אסתר ט'] וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם.

19. תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק א הלכה ה

ר' יוחנן ורשב"ל ר' יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידין לבטל ונחמשת ספרי תורה אינן עתידין לבטל מה טעמא [דברים ה יט] קול גדול ולא יסף רשב"ל אמר אף מגלת אסתר והלכות אינן עתידין לבטל נאמר כאן קול גדול ולא יסף ונאמר להלן [אסתר ט כח] וזכרם לא יסוף מזרעם הלכות [חבקוק ג ו] הליכות עולם לו

20. ספר נצח ישראל - פרק טו

ובפרקי רבי אליעזר אומר, "מכרה כיום את-בכרתך לי" (בראשית כה, לא), אמרו, פשהיו יעקב ועשו במעי אמן, אמר יעקב לעשו, אחי, שני עולמות לפנינו, עולם הנה ועולם הבא. עולם הנה יש בו אכילה ושתיה, ומשא ומתן, לשא אשה, ולהוליד בנים ובנות. עולם הבא אין בו כל המדות הללו. רצונך, טל אתה עולם הנה, ואני עולם הבא, שנאמר "מכרה כיום את-בכרתך לי", פאותה שעה שהיו בבטן אמן. מיד פפר עשו בתחית המתים, ואמר "אני הולך למות ולמה לי זה בכורה" (בראשית כה, לב). פאותה שעה נטל עשו חלקו בעולם הנה, ויעקב נטל שְכָרו בעולם הבא. וכשפא יעקב מבית לבן, וראה שהנה ליעקב בנים ובנות, אמר לו, יעקב אחי, לא כף אמרת לי שתטל העולם הבא ואני העולם הנה, מנין כל המזון הנה. הרהר עשו בדעתו, ומה העולם הנה שאינו חלקו, נתן לו הקב"ה שְכָרו, עולם הבא שהוא חלקו, על אחת כמה וכמה. מיד אמר עשו, רצונך נעשה שתפוט, טל אתה חצי עולם הנה וחצי עולם הבא. אמר לו בני רפים, ואינם יכולים לעמד ביסורים, שנאמר (בראשית לג, יג) "ודפקום יום אחד", עד כאן:

21. ספר אור חדש עמוד קסז

ובמדרש (ילקוט שמעוני אסתר סי' תתרנו, ה) ומקור אעשה כדבר המלך (אסתר ה, ח) מה ראתה אסתר לומר ומקור אעשה כדבר המלך אלא שכל זרעו של עמלק רגיל לפל למקור שנאמר (שמות יז, ט) מקור אנכי נצב על ראש הגבעה ע"כ, והמדרש הזה בא לפרש הקשיא שאמרנו מפני מה לא בקשה אסתר מן אחשוורוש בסעודה הראשונה ופי' זה כי עמלק וזרעו אינו כמו שאר עמים כי עמלק מחלק מן הפל ובפרט שהוא מחלק מן ישראל כמו שתראה מן הפתובים המעידים על זה כלל הדבר עמלק מחלק מן המציאות עד שהוא נחשב בפני עצמו ולכך כל זמן שעמלק בעולם לא נאמר שהוא יתברך אחד ושמו אחד עד שיכלה זרעו של עמלק פדכתוב (עובדיה א, כא) ועלו מושיעים וגו' מפני כך ראוי להם הפליון לעתיד כאשר יהיה הש"י אחד כאשר עמלק וזרעו יוצא מן האחדות של הש"י ודבר זה הוא הפלת עמלק ולכך פתיב בהפלתו יום מקור כי הוא דומה ליום מקור שיום הראשון הוא יום אחד ויום שאחריו הוא השני והוא השניות וכן עמלק הוא השניות אשר הוא העולם והשניות הזה הוא מפלתו ולכך רצתה אסתר להפילו ביום מקור דוקא כי זה הוא הפלת המן ולכך אמר משה מקור אנכי נצב על ראש הגבעה אסתר אמרה ג"כ ומקור אעשה כדבר המלך לשאול על עמה ועל מולדתה מן הצר הצורר הוא המן להפילו למקור בפרט שהוא יום שני ודברים אלו ברורים ומ"ש ומקור אעשה כדבר המלך ומה הוא דבר המלך דבר זה פרשנו למעלה כי אחשוורוש אמר (אסתר ה, א) מה שאלתה ומה בקשתה עד חצי המלכות וינתן לך ואסתר השיבה כי אינה מבקשת עתה שינתן לה דבר רק שיבא עם המן למשטה ומקור אעשה כדבר המלך להגיד שאלתה מה שהיא מבקשת מן המלך.

שמות פרק יג פסוק יג - יד (פרשת בא)

(יג) וכל־פטר חמל תפדה בשה ואם־לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה: (יד) והיה כִּי־ישאלך בנך מקור לאמר מה־זאת ואמרת אליו בתוך יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים:

22. ספר המקנה על קידושין דף לו/ב

וצ"ל דפדיון בכור אדם ובכור בהמה טהור' כיון דנתקדשו במצרים ומפורש בתורה הטעם כדכתיב בפרק והי' כי יביאך והי' כי ישאלך בנך מקור וגו' ע"כ אני זוכה לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה מה שאין כן בפטר חמור דלא הזכירה התורה הטעם כדאיתא בבכורות דף ה' ע"ב אמר רבי חנינא שאילת את ר"א וכו' מה נשתנו פטרי חמורים וכו'

23. ספר אור לשמים - פרשת וארא - רבי מאיר הלוי רוטנברג מאפטא,

וזפ"ה ושמתי פדות - כבר עשיתי פדות בין עמי ובין עמך כנ"ל, עמך לשון עממות, שרוצים לעממם את ישראל מהתלהבות הבורא, אינכם צריכים לירא מזה, כי כבר פדיתי אתכם מזה. למחר יהיה האות הזה, **מחר אותיות רח"ם, וז"פ פטר כל רחם** (שמות, ג, ב) בוקרו של **אברהם** אבינו ע"ה (ילקוט ח"א רמז רלה), מרומז על חסדים עליונים:

24. ספר אור לשמים - פרשת אמור

זכר - מעלמא דזכורא (זח"א צו.) יובל עליון (זח"ג רסו ע"ב), כי התפילה צריך לעלות עד הבינה. וכאשר פירשנו הפסוק (שמות יג, יד) והיה כי ישאלך בנך וכו' יע"ש **מחר**, ויש מחר שהוא לאחר זמן (מכילתא פ' בא סי' יח) כי בעולם הזמן יש ז' ימים ולאחר הזמן רומז לבינה שהוא למעלה מהזמן, גם **מחר הוא אותיות רח"ם לשון פטר רחם** (שמות, ג, ב) ששם הוא ראשית הגילוי. בבקר ובכשבים ובעזים - רומז למוחין קדושין חב"ד, ודו"ק:

25. ליקוטי מוהר"ן תורה ל

יצחק, זה **בחי' בן חכם**. כי יצחק ע"ש הצחוק והשמחה, בחי' (משלי י') בן חכם ישמח אב: **עשו**, הוא **בן רשע**: **יעקב**, הוא **בן תם**, כמ"ש (בראשית כ"ה) ויעקב איש תם: **ישמעאל**, הוא **בחי' בן שאינו יודע לשאול**. כי ישמעאל עשה תשובה כשארז"ל (ב"ב ט"ז ע"ב). ועיקר התשובה היא בבחי' שאינו יודע לשאול.